

Мукачівський державний університет
Гуманітарний факультет
Кафедра психології

Дипломна робота

ОС «Бакалавр»

на тему: Стиль сімейного виховання у процесі формування взаємин батьків з дітьми підліткового віку

Виконав: студент 5 курсу,
групи ПП-51, напряму підготовки
6.030103 Практична психологія
Яблінської Х.І.

Керівник: Щербан Т.Д.

Рецензент: Гошовська Д.Т.

Мукачево-2020 року

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО - МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ВПЛИВУ СІМ'Ї НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ	
1.1. Вплив внутрісімейних відносин на формування особистості підлітка.....	7
1.2. Соціально-психологічні особливості сімейного виховного впливу.....	17
1.3. Проблема взаємин батьків з дітьми-підлітками в науковій літературі.....	25
РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМИН БАТЬКІВ З ДІТЬМИ-ПІДЛІТКАМИ	
2.1. Характеристика етапів і методик дослідження.....	35
2.2. Інтерпретація результатів дослідження	40
2.2.1. Результати дослідження батьківських відношень	41
2.2.2. Результати дослідження стилю виховання в сім'ї.....	45
2.2.3. Результати дослідження особливостей взаємин між батьками і дітьми.....	49
2.2.4. Результати дослідження особливостей сприйняття підлітками батьківського відношення.....	55
ВИСНОВКИ.....	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	64

ВСТУП

Актуальність дослідження. Актуальність проблематики дитячо-батьківських відносин залишається незмінно гострою протягом усього розвитку психологічної науки і практики. Проблеми, які виникають у сімейному житті і відображаються на міцності шлюбу й ефективності сімейного виховання, пов'язані не тільки з соціально-економічними процесами, а переломлюються крізь призму індивідуальних психологічних особливостей, особистісних установок, якостей і вмінь, специфіку взаємин членів сім'ї, тобто через психологічні фактори. Саме психологічні фактори, як показують дослідження А.Г.Харчева, М.М.Обозова стають визначальними серед інших. Доля сім'ї виявилась у прямій залежності від почуттів, установок, взаємин, способів спілкування членів сім'ї. При цьому в центрі уваги знаходиться той аспект сімейних відносин, який пов'язаний переважно із взаєминами батьків і дітей, розвитком дитини в сім'ї, формуванням її особистості.

Психологія розвитку дитини засвідчує, що фактори, які впливають на становлення дитячої психіки, в одному випадку сприяють, а в іншому перешкоджають оптимальному розвитку особистості дитини. Так, взаємини в сім'ї, ставлення до дитини з боку батьків можуть формувати ефективну потребово-мотиваційну систему дитини, позитивний погляд на світ і на саму себе; і ті ж самі фактори, але з іншим психологічним змістом, можуть призводити до негативного розвитку потреб і мотивів, низької самоповаги, недовіри до оточуючих.

Особливо бурхливим розвитком, перебудовою соціальної активності дитини відзначається підлітковий вік. Величезні зрушення відбуваються в усіх сферах життєдіяльності дитини. Не випадково цей період називають "перехідним" від дитинства до дорослості, однак шлях до зрілості для дитини лише починається. Він багатий драматичними переживаннями, кризами. В цей період складаються, формуються стійкі форми поведінки, риси характеру і способи емоційного реагування, які в подальшому визначатимуть життя

дорослої людини, її фізичне і психічне здоров'я, суспільну й особистісну зрілість. Тому, значною є роль сімейного оточення в забезпеченні умов, які б не ускладнювали, а, навпаки, сприяли здоровому розвитку особистості підлітка.

Актуальність проблеми визначається зростанням практичного інтересу до проблем виховання підлітків у сім'ї. В даний час загострюється суспільне протиріччя, що відразу ж позначається на зростанні злочинності неповнолітніх. Проявляються наявні конфлікти у взаєминах підлітків і дорослих. Залежне становище підлітка, думкою і бажанням якого мало цікавляться, викликає протест. Виховні впливи, які реалізуються в школі і вдома, спрямовані на подавлення індивідуальності. Крах ідеалів, що пропонується молоді, загострює природний юнацький нігілізм. Бездуховність і її результат – споживацько-егоїстичне відношення до життя породжує у багатьох підлітків апатію, байдужість до себе і до інших. Тому, так важливо для батьків допомогти знайти підліткові своє місце в житті, зрозуміти його прагнення, інтереси, вибрати єдино правильний стиль виховання, щоб дати можливість для розвитку його індивідуальності.

Вибір теми дослідження зумовлений тим, що дана проблема недостатньо досліджена в науковій літературі. Дослідники розглядали питання психології сімейних відносин, формування особистості підлітка в сім'ї, фактори психічного розвитку дитини, батьківські установки і стилі виховання, проблеми психології і психопрофілактики сімейних конфліктів.

Однак, не дивлячись на зростаючий інтерес до проблем психології сімейного виховання, деякі аспекти цього напрямку поки що недостатньо теоретично і емпірично висвітлені. Зокрема і проблема взаємин підлітків з батьками у залежності від стилів виховання, помилки сімейного виховання, вплив особистісних якостей батьків на формування особистості підлітка.

Недостатнє теоретичне опрацювання даної проблеми, її практична значущість зумовили вибір теми нашого дослідження “Особливості взаємин батьків з дітьми-підлітками у залежності від стилю виховання в сім'ї”.

Мета дослідження полягає у вивченні впливу батьківських ставлень і стилів виховання на особливості взаємин з дітьми-підлітками.

Об'єкт дослідження – особливості взаємин батьків і дітей-підлітків.

Предмет дослідження складає процес впливу стилів виховання в сім'ї на взаємини батьків з дітьми-підлітками.

Для дослідження поставленої мети було визначено такі завдання дослідження:

1. Визначити стилі виховання в сім'ї.
2. Виявити типи батьківського ставлення та особливості батьківсько-дитячих взаємин у сім'ї.
3. Дослідити уявлення підлітків про взаємини в сім'ї.
4. Емпіричним шляхом дослідити взаємини батьків з дітьми – підлітками.

У процесі розв'язання поставлених завдань використовувався комплекс теоретичних та емпіричних **методів**: організаційні методи (метод порівняння і метод вивчення зрізу); емпіричні (діагностичний метод, поданий стандартизованими та проєктивними методиками, а саме “Тест-опитувальник батьківського ставлення” (А. Я. Варга, В. В. Столін), анкета “Стиль батьківського виховання”, методика відношення батьків до різних сімейних ролей призначена для вивчення відношення батьків (перш за все матерів) до різних сторін сімейного життя (сімейних ролей), адаптований варіант Т. В. Нещерет); метод аналізу документів; метод спостереження, анкетування, додаткові бесіди з дітьми-підлітками, батьками досліджуваних дітей; якісний та кількісний аналіз (методи математичної статистики).

База дослідження. Дипломне дослідження виконувалось на базі НВК «Гармонія» №5 м. Мукачево. Дослідженням було охоплено 108 осіб, з них 54 – підлітки, а також 54 - їхні батьки.

Практичне значення дослідження. Отримані у роботі результати емпіричного дослідження можуть безпосередньо використовуватися: у практичній роботі психологів з підлітками і їх батьками з метою діагностики

та здійснення психологічного впливу на формування демократичного стилю виховання і гармонізації взаємин в сім'ї; в роботі психологічної служби з метою надання допомоги сім'ям, де виникли конфлікти у взаєминах батьків і підлітків.

Прийнято участь у конференції кафедри психології МДУ. За результатами конференції опубліковано тези доповідей: Вплив внутрісімейних відносин на формування особистості підлітка / Професійна соціалізація особистості: персоногенетичний контекст: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції, 14-15 травня 2020 р., Мукачево / ред.кол.: Т.Д.Щербан (гол.ред.) та ін. – Мукачево : РВВ МДУ, 2020. – 133 с.

ВИСНОВКИ

У результаті теоретико-емпіричного аналізу ми прийшли до таких висновків:

1. У загальному комплексі різноманітних факторів, які впливають на формування особистості підлітка в сім'ї, до найбільш значущих відноситься характер внутрісімейного спілкування. Встановлено, що характер взаємин між підлітками і їх батьками залежить від багатьох комплексно діючих факторів: рис особистості і поведінки батьків і самих підлітків, що мають значення в міжособистісних контактах, психолого-педагогічної компетентності батьків, загальної морально-емоційної атмосфери в сім'ї, застосовуваних батьками стилів, методів, засобів виховного впливу; міри залучення підлітків у життєдіяльність сім'ї, врахування потреб підлітків, міри їх задоволеності в сім'ї.

2. Істотним фактором формування того чи іншого типу взаємин між підлітками і батьками є спосіб спілкування в сім'ї, загальний устрій життя. Аналіз отриманих даних надав змогу виділити типи сімей з демократичним стилем виховання, авторитарним і непослідовним (ліберальним).

3. Із 100 % досліджуваних батьків – 55,5 % виявили демократичний стиль виховання в сім'ї, 29,6 % - авторитарний, 14,8 % - непослідовний.

4. Батькам з демократичним стилем виховання притаманні такі види батьківського відношення, як “Прийняття” (14,8 %, “Кооперація” (40,7 %). З авторитарним стилем виховання – “Авторитарна гіперсоціалізація” (18,5 %), “Маленька невдаха” (11,1 %). Із непослідовним стилем виховання – “Симбіоз” (14,8 %).

5. Демократичний стиль виховання передбачає такі групи ознак батьківсько-дитячих взаємин, як оптимальний емоційний контакт, концентрація уваги на дитині.

Адміністративний стиль виховання включає такі групи ознак батьківсько-дитячих взаємин, як емоційна дистанція, надмірна концентрація на дитині.

Непослідовний стиль виховання характеризується амбівалентністю у взаєминах з підлітками.

6. Відповідно до стилів батьківського виховання, батьківського ставлення до підлітка, взаємини між батьками і дітьми-підлітками характеризуються як позитивні, негативні, амбівалентні.

7. Здійснене дослідження підкреслює важливість піднятих проблем, оскільки проблемам батьківсько-дитячих взаємин слід приділяти надзвичайну увагу в комплексі психолого-педагогічних заходів, спрямованих на зміцнення сім'ї, формування й розвиток особистості, становлення дитячої психіки шляхом педагогічної і психологічної допомоги сім'ї.

Перспективи подальшого дослідження ми вбачаємо в поглибленні аналізу проблеми особливостей взаємин батьків з дітьми підліткового віку та у подальшій дослідницькій роботі з вивчення цього феномену.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>